

Original Research / Orijinal Araştırma

From Social Perceptions to Institutional Access: The Normalization of Violence and Help-Seeking in the Context of Women's Shelters

Toplumsal Algıdan Kurumsal Erişime: Kadın Konukevleri Bağlamında Şiddetin Normalleşmesi ve Yardım Arama Davranışı¹

Emine Elzem ÇÖPCÜ¹, Hilal DENİZ¹, Berkan GEBEŞOĞLU¹, Berçem BARUT BEKTAŞ²

Abstract

Objective: This study aims to examine societal perceptions of women's shelters and the women who reside in these institutions.

Methods: The study was conducted using a qualitative research approach. Data were collected through semi-structured interviews with participants from diverse socio-demographic backgrounds and analyzed using content analysis.

Results: The findings indicate that societal perceptions are shaped around three main themes: lack of institutional knowledge and orientation toward support mechanisms, the normalization of violence, and the structural disempowerment of women. Women's shelters are not widely known in society and are often perceived as a "last resort." Participants tend to seek support primarily from informal networks such as family and close social circles, while formal institutional support is typically considered at later stages. In addition, violence against women is, in some cases, normalized within the framework of prevailing social norms.

Conclusion: The findings indicate that perceptions of women's shelters are shaped by help-seeking behaviors primarily mediated through informal networks, the normalization of violence under certain conditions, and various constraints that limit women's ability to leave abusive environments. This situation indirectly restricts women's access to support mechanisms. These findings reveal the importance of addressing violence against women within the scope of preventive health services, particularly through primary health care, and strengthening early identification, referral, and access mechanisms.

Keywords: Violence against women, help-seeking behavior, women's shelters, primary health care, social support

Özet

Amaç: Bu araştırma, kadın konukevlerine ve bu konukevlerinde kalan kadınlara ilişkin toplumsal algıları incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Çalışma nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda yürütülmüştür. Farklı sosyo-demografik özelliklere sahip katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Bulgular: Bulgular toplumsal algıların üç temel ekseninde şekillendiğini göstermektedir: Kurumsal bilgi eksikliği ve destek mekanizmalarına yönelim, şiddetin toplumsal normalleşmesi ve kadınların yapısal güçsüzleşmesi. Kadın konukevlerinin toplum tarafından yeterince bilinmediği ve çoğunlukla "son çare" olarak değerlendirildiği görülmektedir. Katılımcılar, şiddet durumlarında öncelikle aile ve yakın çevre gibi informal destek ağlarına yönelmekte, kurumsal başvuru süreçleri ise daha sonraki aşamalarda gündeme gelmektedir. Ayrıca, kadına yönelik şiddetin bazı durumlarda toplumsal normlar çerçevesinde normalleştirilebildiği anlaşılmaktadır.

Sonuç: Araştırma kadın konukevlerine yönelik algıların, yardım arama davranışının çoğunlukla informal ağlar üzerinden şekillenmesi, şiddetin belirli durumlarda normalleştirilmesi ve kadınların şiddet ortamından uzaklaşmasını zorlaştıran çeşitli kısıtlar çerçevesinde ortaya çıktığını göstermektedir. Bu durum kadınların destek mekanizmalarına yönelimini sınırlandıran dolaylı bir etki yaratmaktadır. Bu bulgular kadına yönelik şiddetin koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında, özellikle birinci basamak sağlık hizmetleri aracılığıyla ele alınmasının ve erken tanı, yönlendirme ve erişim mekanizmalarının güçlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadına yönelik şiddet, yardım arama davranışı, kadın konukevleri, sosyal destek, birinci basamak sağlık hizmetleri

Geliş tarihi / Received: 07.04.2026 Kabul tarihi / Accepted: 27.06.2026

¹ Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye

² Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye

Address for Correspondence / Yazışma Adresi: Berçem Barut-Bektaş. Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye

E-posta: barutbercem@gmail.com ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-9134-9456> Tel: +90 5337910831

Çöpcü EE, Deniz H, Gebeşoğlu B, Barut Bektaş B. *From Social Perceptions to Institutional Access: The Normalization of Violence and Help-Seeking in the Context of Women's Shelters*. TJFMPC, 2026; 20 (3) :

¹ Bu çalışma, "Çorum İlinde Kadın Konukevleri ve Konukevlerinden Hizmet Alan Kadınlara İlişkin Görüşlerin İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma" başlığı ile 10. Bilim Günleri Kongresi'nde (15-16 Nisan 2025, İstanbul) sözlü/ özet bildirisi olarak sunulmuştur.

Giriş

Toplumsal cinsiyet, yalnızca biyolojik farklılıkları ifade eden bir kategori olmanın ötesinde, toplumsal ilişkiler, normlar ve güç dinamikleri aracılığıyla inşa edilen bir yapıdır. Kadın ve erkek olarak tanımlanan bireylere atfedilen roller, beklentiler ve davranış kalıpları, toplumsal düzenin sürekliliğini sağlarken aynı zamanda eşitsizlikleri de yeniden üretmektedir.^{1,2} Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, yalnızca bireysel kimlikleri değil, güç ilişkilerini ve sosyal hiyerarşileri de şekillendiren temel bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddet, bu eşitsiz güç ilişkilerinin en görünür ve en yıkıcı sonuçlarından biridir. Fiziksel, cinsel ve psikolojik zarar doğuran ya da doğurma potansiyeli taşıyan her türlü cinsiyete dayalı eylem olarak tanımlanan kadına yönelik şiddet, yalnızca bireysel bir sorun değil, toplumsal ve yapısal bir olgudur. Bu durum şiddetin bireysel davranışlarla sınırlı olmadığını ve toplumsal normlar, kültürel kabuller ve kurumsal yapılarla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.^{3,4} Literatürde kadına yönelik şiddetin ortaya çıkışı kadar, nasıl algılandığı ve hangi koşullarda meşrulaştırıldığı da önemli bir tartışma alanı olarak öne çıkmaktadır. Özellikle ataerkil toplumsal yapılarda şiddet kimi zaman “aile içi mesele” olarak görülmekte, kimi zaman ise kadınların davranışlarıyla ilişkilendirilerek gerekçelendirilmektedir.⁵ Bu tür kabuller şiddetin yalnızca görünürlüğünü azaltmakla kalmamakta, toplumsal düzeyde yeniden üretilmesine de zemin hazırlamaktadır. Nitekim şiddetin normalleştirilmesi bireylerin şiddeti tanıma, adlandırma ve buna karşı harekete geçme süreçlerini doğrudan etkilemektedir.⁶ Kadına yönelik şiddetin yaygınlığı ve görünmezliği küresel ölçekte de önemli bir sorun olarak devam etmektedir.⁷ Şiddetin toplumsal olarak normalleştirilmesi kadınların destek mekanizmalarına erişimini de önemli ölçüde sınırlandırmaktadır. Kadınlar çoğu zaman yaşadıkları şiddeti gizleme eğilimi gösterebilmekte, aile ve yakın çevre içerisinde çözüm aramakta ve kurumsal başvuru mekanizmalarına ancak son aşamada yönelmektedir. Bu durum, sosyal destek sistemleri ile kadınlar arasında önemli bir mesafe oluşmasına neden olmaktadır.⁸

Yardım arama davranışı bireylerin yaşadıkları bir sorun karşısında çözüm amacıyla informal (aile, arkadaş, yakın çevre) veya formal (sağlık, sosyal hizmet, kolluk ve hukuk kurumları) destek kaynaklarına yönelme sürecini ifade etmektedir. Kadına yönelik şiddet bağlamında yardım arama davranışı bireyin şiddeti tanımlama biçimi, toplumsal normlar, damgalanma korkusu, sosyal destek ağları ve kurumsal hizmetlere duyulan güven gibi çok sayıda etmenden etkilenmektedir. Bu nedenle kadınların destek mekanizmalarına hangi koşullarda, hangi sırayla ve hangi gerekçelerle başvurduğunun anlaşılması şiddetle mücadele politikalarının ve müdahale programlarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yalnızca bireysel deneyimlerle sınırlı olmayan, yapısal ve toplumsal dinamikler çerçevesinde ele alınması gereken çok boyutlu bir sorundur. Türkiye’de kadınların eğitim, istihdam, karar alma mekanizmalarına katılım ve yaşam koşullarına ilişkin göstergeler, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin farklı alanlarda sürdüğünü ortaya koymaktadır. Nitekim güncel veriler kadınların işgücüne katılım oranlarının erkeklere kıyasla belirgin biçimde düşük olduğunu ve ekonomik bağımsızlık süreçlerinde dezavantajlı konumda kaldıklarını göstermektedir. Ayrıca kadınların yaşamın çeşitli alanlarında karşılaştıkları yapısal sınırlılıklar, şiddet deneyimleri ve bu şiddetin görünürlüğü ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda Türkiye’de kadınların toplumsal konumunu ortaya koyan istatistiksel veriler kadına yönelik şiddetin yalnızca bireysel olmadığını ve yapısal bir sorun olduğunu desteklemektedir.⁹

Kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli kurumsal mekanizmalardan biri olan kadın konukevleri şiddete maruz kalan kadınlara güvenli barınma, psikososyal destek, hukuki danışmanlık ve ekonomik güçlenme imkânları sunan sosyal hizmet kuruluşlarıdır.¹⁰ Ancak bu kurumların işlevselliği yalnızca sundukları hizmetlerle sınırlı değildir. Toplumdaki bilinirlik düzeyi, bu kurumlara yönelik algılar ve bu hizmetlerden yararlanan kadınlara ilişkin toplumsal tutumlar da en az hizmetlerin kendisi kadar belirleyicidir. Toplumsal algılar kadına yönelik şiddetin meşrulaştırılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır.¹¹ Araştırmalar kadın sığınma evlerinin olumsuz algılarla şekillenen bir yer olduğunu, çoğu zaman “son çare” olarak algılandığını ve bu durumun kadınların başvuru süreçlerini geciktirdiğini belirtmektedir.^{12,13} Bu nedenle kadın konukevlerine ilişkin toplumsal algının incelenmesi kurumsal hizmetlerin değerlendirilmesi ve şiddetin toplumsal düzeyde nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymak açısından da önem taşımaktadır. Toplumun şiddete ilişkin kabulleri, normları ve söylemleri kadınların yaşadıkları şiddeti görünür kılmaya ya da gizleme eğilimlerini ve destek mekanizmalarına başvurma davranışlarını doğrudan etkilemektedir.¹⁴ Bu baakımdan kadına yönelik şiddet yalnızca sosyal bir sorun değil, aynı zamanda koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında erken fark edilmesi ve müdahale edilmesi gereken önemli bir halk sağlığı sorunu olarak değerlendirilmektedir. Ev içi şiddetin ortaya çıkışı ve sürdürülmesi, bireysel özelliklerin yanı sıra aile ilişkileri, yaşam deneyimleri ve kuşaklararası aktarılan davranış örüntüleri gibi çok boyutlu unsurlardan etkilenebilmektedir. Bu nedenle birinci basamak sağlık hizmetlerinde yürütülecek değerlendirmelerin aile içindeki şiddet dinamiklerini bütüncül ve tarafsız bir yaklaşımla ele alması uygun sosyal hizmet ve koruma mekanizmalarına yönlendirme açısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede birinci basamak sağlık hizmetleri kadına yönelik şiddetin erken fark edilmesi, riskin değerlendirilmesi ve uygun destek mekanizmalarına yönlendirilmesi açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Aile hekimleri ve birinci basamak sağlık çalışanları şiddet mağduru kadınlarla ilk temas noktası olabilmektedir. Bu durum kadınların konukevleri gibi koruyucu hizmetlere erişiminin

kolaylaştırılması açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu araştırma kadın konukevlerine ve bu kurumlardan hizmet alan kadınlara yönelik toplumsal algıları incelemeyi ve bu algıların şiddetin toplumsal normalleşmesi, yardım arama davranışı ve kurumsal destek mekanizmalarına yönelim süreçleriyle nasıl ilişkilendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma kadın konukevlerine ve bu kurumlardan hizmet alan kadınlara ilişkin toplumsal algıları incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar bireylerin deneyimlerini, algılarını ve bu deneyimlerin olduğu sosyal bağlamı anlamaya odaklanması bakımından bu çalışmanın amacıyla uyumlu bir çerçeve sunmaktadır.^{15,16} Bu doğrultuda araştırmada katılımcıların kadın konukevlerine ve kadına yönelik şiddete ilişkin anlamlandırma süreçlerini ortaya koymaya imkân tanıyan yorumlayıcı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Çorum ilinde ikamet eden ve araştırma konusuna ilişkin farklı deneyim ve bakış açılarına sahip yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile kartopu örnekleme birlikte kullanılmıştır. Bu yaklaşım farklı sosyo-demografik özelliklere sahip bireylerin görüşlerini bir arada değerlendirmeye ve olgunun çok boyutlu olarak anlaşılmasına olanak sağlamaktadır.¹⁷ Araştırmaya toplam 13 katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcıların 8'i erkek, 5'i kadın olup yaşları 21 ile 48 arasında değişmektedir. Katılımcılar farklı meslek gruplarından (memur, işçi, öğretmen, esnaf, ev hanımı, öğrenci) bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmaya 18 yaş ve üzeri, Çorum ilinde ikamet eden ve kadın konukevleri ile kadına yönelik şiddet konularına ilişkin görüş paylaşmayı gönüllü olarak kabul eden bireyler dahil edilmiştir. Görüşmeyi sürdürmek istemeyen, araştırmaya katılım için gönüllü onam vermeyen ya da görüşme sürecini sağlıklı şekilde tamamlayamayan bireyler ise araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü istatistiksel temsil gücünden ziyade veri doygunluğu ilkesine dayalı olarak belirlenmektedir. Bu çalışmada farklı sosyo-demografik özelliklere sahip katılımcılardan elde edilen veriler belirli temalarda tekrar etmeye başlamış ve yeni anlam örüntülerinin sınırlı hale geldiği noktada veri toplama süreci sonlandırılmıştır.¹⁸ Araştırmanın amacı kadınların bireysel deneyimlerinden ziyade kadın konukevlerine ilişkin toplumsal algıları incelemek olduğundan, farklı cinsiyetlerden katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Çalışma Durumu	Meslek	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi
K1	24	Erkek	Çalışıyor	Esnaf	Bekar	Ön lisans
K2	40	Kadın	Çalışıyor	Temizlikçi	Ayrı	Lise
K3	30	Kadın	Çalışıyor	İşçi	Evli	Ön lisans
K4	39	Kadın	Çalışmıyor	İşsiz	Evli	Lise
K5	30	Kadın	Çalışıyor	Memur	Bekar	Lisans
K6	32	Erkek	Çalışıyor	Memur	Evli	Ön lisans
K7	22	Erkek	Çalışıyor	İşçi	Bekar	Ön lisans
K8	21	Kadın	Çalışıyor	Öğretmen	Bekar	Lisans
K9	48	Erkek	Çalışıyor	Pazarlamacı	Evli	Lisans
K10	24	Erkek	Çalışmıyor	İşsiz	Bekar	Lisans
K11	43	Erkek	Çalışıyor	Memur	Evli	Lisans
K12	21	Erkek	Çalışmıyor	Öğrenci	Bekar	Ön lisans
K13	47	Erkek	Çalışıyor	İmam	Evli	Lisans

Veri Toplama Süreci

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik katılımcıların görüşlerini kendi ifadeleriyle aktarmalarına olanak tanıması ve sağlaması açısından tercih edilmiştir.¹⁵ Veriler, Ocak 2024 – Nisan 2024 tarihleri arasında, katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri ortamlarda yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler yaklaşık 60–90 dakika arasında sürmüştür. Görüşmelerde katılımcıların onayı doğrultusunda ses kaydı alınmış ve saha notları tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir.^{19,20} Analiz sürecinde öncelikle görüşme kayıtları yazıya aktarılmış ve transkriptler oluşturulmuştur. Ardından veriler satır satır incelenerek anlamlı ifadeler kodlanmıştır. Elde edilen kodlar benzerlik ve ilişkilerine göre gruplandırılmış, alt temalar ve ana temalar oluşturulmuştur. Kodlama sürecinde tümdengelim ve tümevarım yaklaşımları birlikte

kullanılmıştır. Bu sayede hem literatür temelli bir analiz çerçevesi korunmuş hem de veriden ortaya çıkan yeni anlam örüntülerine yer verilmiştir.

Araştırmacı Yansıması

Araştırma sürecinde araştırmacıların toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet ve sosyal hizmet alanındaki bilgi ve deneyimlerinin veri toplama ve yorumlama süreçlerini etkileyebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda görüşmeler sırasında yönlendirici olmayan bir yaklaşım benimsenmiş, analiz sürecinde katılımcı ifadelerine sadık kalınmaya özen gösterilmiş ve araştırmacı öznelliğini en aza indirmek amacıyla kodlama ve tema oluşturma süreci sistematik biçimde yürütülmüştür.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın bilimsel niteliğini artırmak amacıyla Lincoln ve Guba'nın önerdiği geçerlik ve güvenilirlik kriterleri dikkate alınmıştır.²¹ Bu kapsamda çalışmada inandırıcılığı sağlamak amacıyla katılımcı ifadelerine doğrudan alıntılarla yer verilmiş ve veriler ayrıntılı bir analiz sürecinden geçirilmiştir. Aktarılabirliği desteklemek üzere araştırma süreci, çalışma grubu ve veri toplama aşamaları ayrıntılı biçimde açıklanmış; böylece benzer çalışmalarla karşılaştırma yapılmasına olanak tanınmıştır. Tutarlılığı sağlamak amacıyla araştırma süreci sistematik bir biçimde yürütülmüş ve analiz aşamaları açık bir şekilde raporlanmıştır. Ayrıca doğrulanabilirliği güçlendirmek için bulguların yorumlanmasında araştırmacı öznelliğini en aza indirmeye özen gösterilmiş ve elde edilen temalar katılımcı ifadeleriyle desteklenmiştir.

Etik Hususlar

Araştırma etik ilkelere uygun olarak yürütülmüş ve Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (07.12.2023, 2023-261) onay alınmıştır. Katılımcıların bilgilendirilmiş onamı alınmış, veriler gizlilik esasına uygun olarak yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmıştır. Çalışma TÜBİTAK 2209-A programı kapsamında desteklenmiştir (Proje No: 1919B012305147).

Bulgular

Bu çalışmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş ve katılımcıların kadın konuklerine ve kadına yönelik şiddete ilişkin algılarını yansıtan üç ana tema belirlenmiştir. Bu temalar; (1) kurumsal bilgi eksikliği ve destek mekanizmalarına yönelim, (2) şiddetin toplumsal normalleşmesi ve (3) kadınların yapısal güçsüzleşmesi olarak adlandırılmıştır. Elde edilen temalar katılımcıların deneyim ve değerlendirmelerini yansıtan anlam örüntüleri doğrultusunda oluşturulmuş; her tema altında ilgili alt temalar ve bu temaları destekleyen katılımcı ifadelerine yer verilmiştir. Katılımcı alıntıları anonimliği sağlamak amacıyla cinsiyet ve sayı kodlanarak (K1, K2...) sunulmuştur. Bulgular yardım arama davranışının çoğunlukla informal ağlar üzerinden başladığını ve kurumsal başvurunun geciktiğini göstermektedir. Şiddetin bazı durumlarda gündelik açıklama kalıpları içerisinde anlamlandırılabilirliğini ve kadınların şiddet ortamından uzaklaşma süreçlerinin çeşitli kısıtlar tarafından sınırlandığını göstermektedir. Bu çerçevede temalar birbirini tamamlayan üç boyut üzerinden kadınların şiddet karşısındaki konumunu ve destek mekanizmalarıyla kurdukları ilişkiyi ortaya koymaktadır. Araştırma verilerinden elde edilen temalar ve alt temalar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. *Araştırmada Elde Edilen Tema ve Alt Temalar*

Ana Tema	Alt Temalar
Kurumsal Bilgi Eksikliği ve Destek Mekanizmalarına Yönelim	• Kurumlar hakkında sınırlı bilgi • İnformel destek ağlarına yönelim • Kadın konuklerinin “son çare” olarak görülmesi
Şiddetin Toplumsal Normalleşmesi	• Şiddetin meşrulaştırılması • Toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretimi • Toplumsal baskı ve görünmezlik
Kadınların Yapısal Güçsüzleşmesi	• Ekonomik bağımlılık • Aile desteğinin yetersizliği • Çocuklar üzerinden kurulan baskı

Kurumsal Bilgi Eksikliği ve Destek Mekanizmalarına Yönelim

Katılımcı anlatıları kadın konukleri ve ilgili kurumsal destek mekanizmalarına ilişkin bilgi düzeyinin sınırlı olduğunu ve bu durumun şiddet karşısında yardım arama davranışlarını doğrudan etkilediğini işaret etmektedir. Özellikle katılımcıların önemli bir bölümü, şiddet durumunda öncelikle resmî kurumlara başvurmak yerine aile, akraba ve yakın çevre gibi informal destek ağlarına yönelme eğiliminde olduklarını belirtmiştir.

“Oraları bilmeyiz ki. Eşinin ailesiyle, örneğin babası, erkek veya kız kardeşleriyle görüşülebilir. Eğer bu kişilerden destek alınamazsa, kadının kendi ailesi devreye girerek yardımcı olabilir. Aile sıkıntıya girer yoksa.” (K11, E)

“Eğer ben yardımcı olamazsam ya da yakın akrabalarımızdan destek sağlanamazsa... en azından zarar görmemesi için ancak o zaman gerekli adımların atılmasını isterim.” (K12, E)

“Aile dağılır yani sıkıntı olur oraya gitmek..” (K2, K)

Bu ifadeler şiddet karşısında çözüm arayışının öncelikle aile ve yakın çevre içerisinde şekillendiğini ve kurumsal mekanizmaların ikincil planda kaldığını göstermektedir. Bununla birlikte, katılımcılar kadınların hakları ve başvuru süreçlerine ilişkin bilgi eksikliğine de dikkat çekmiştir.

“Kendi haklarını ve herhangi bir olumsuz durumda ne yapmaları gerektiğini öğrenmeleri sağlanabilir. Birçoğu bilmiyor, bilmiyoruz.” (K5, K)

Öte yandan, kadın konukevlerinin çoğunlukla “son çare” olarak konumlandırıldığı görülmektedir.

“Öncelikle şiddet uygulayan kişiden uzaklaşmasını sağlamaya çalışırız... Olmazsa eğer daha sonra ilgili kurumlarla iletişime geçilir ve kadın konukevi gibi birimlere bildirim yapılır.” (K8, K)

“Önce bi aile arasında halledilir yani, hemen kurumlara gitmeye gerek yok ki. Olmazsa gidilir.” (K11, E)

Bulgular şiddet karşısında yardım arama davranışının doğrudan kurumsal başvuru şeklinde gerçekleşmediğini, aksine ilişkisel bir sıralama içinde ilerlediğini göstermektedir. Katılımcılar, öncelikle aile ve yakın çevreyi devreye sokmakta; bu ağların çözüm üretmemesi durumunda kurumsal destek mekanizmalarına yönelmektedir. Bu örüntü, kadın konukevlerinin erişilebilir bir ilk başvuru noktası olarak değil, alternatiflerin tükendiği bir eşik sonrasında gündeme gelen bir seçenek olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Şiddetin Toplumsal Normalleşmesi

Katılımcı anlatıları kadına yönelik şiddetin bireysel bir davranış biçimi olmanın ötesinde toplumsal normlar ve yerleşik cinsiyet rolleri aracılığıyla yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu bağlamda şiddetin belirli koşullar altında meşrulaştırılabildiği ve gündelik yaşamın bir parçası olarak algılanabildiği anlaşılmaktadır.

“Kendini ifade edemediği için karşısındaki kişiye bir şey anlatamayıp şiddete başvurma durumu. O kolayına gelir.” (K12, E)

“Eğer güç erkekten yanaysa... kadın çoğu zaman bu şiddet karşısında güçsüz konuma düşer ve mağdur olur.” (K13, E)

Bu ifadeler şiddetin bireysel kontrol kaybı ya da ilişki dinamikleri üzerinden açıklanarak belirli ölçüde rasyonelleştirilebildiğini göstermektedir. Bu durum, şiddetin açık biçimde reddedilmesinden ziyade, belirli koşullar altında “anlaşılabilir” bir davranış olarak konumlandırılmasına işaret etmektedir. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet rollerinin gündelik yaşam pratikleri içerisinde yeniden üretildiği ve bu rollerin ihlali durumunda şiddetin bir yaptırım aracı olarak devreye girebildiği görülmektedir.

“Eve gidildiğinde yemeğin hazır olması, gömleğin ütülenmiş olması gibi beklentiler... karşılanmadığında sözlü ve psikolojik şiddete başvurabilirler tabi hani anlaşılabilir bir noktada belki..” (K10, E)

“Kızlar çay içmez... sadece hizmet eder... dışarı çıkıp akşam ezanından önce evde olmalı. Olmasa sıkıntı tabi çıkar yani..” (K2, K)

Öte yandan toplumsal baskı ve çevresel denetim mekanizmalarının şiddetin görünmez kalmasında da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir;

“‘Duyulursa başına kötü şeyler gelir’ düşüncesiyle kendini ifade edemez.” (K5, K)

“‘Komşu ne der’ gibi kaygılarla durumu gizli tutmaya çalışıyorlar. Elalem derdi var...” (K13, E)

Bu ifadeler birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların şiddeti doğrudan reddetmek yerine belirli açıklama kalıpları içinde anlamlandırdıkları görülmektedir. Şiddet kimi durumlarda iletişim kuramama, öfke kontrolü ya da ilişki içi gerilimlerle ilişkilendirilerek gerekçelendirilebilmekte; bu da onu istisnai bir davranıştan ziyade belirli koşullar altında ortaya çıkabilen bir durum olarak konumlandırmaktadır. Bununla birlikte gündelik yaşam pratikleri içerisinde yeniden üretilen cinsiyet rolleri, şiddetin hangi durumlarda ortaya çıkabileceğine dair örtük sınırlar çizmektedir. Katılımcı anlatılarında öne çıkan sosyal çevre baskısı ve “duyulma” kaygısı ise şiddetin görünür hale gelmesini engelleyen bir denetim mekanizması olarak işlev görmektedir. Bu çerçevede şiddetin yalnızca gerçekleşme biçimi değil nasıl anlamlandırıldığı ve hangi koşullarda görünmez kılındığı da bu sürecin önemli bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadınların Yapısal Güçsüzleşmesi

Katılımcı anlatıları kadına yönelik şiddetin kadınların içinde bulunduğu yapısal eşitsizliklerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle ekonomik bağımlılık, sınırlı sosyal destek ve bakım sorumlulukları, kadınların şiddet ortamından uzaklaşmasını zorlaştıran temel faktörler arasında yer almaktadır. Kadınların ekonomik kaynaklara erişimde sınırlılıklar yaşaması ve mevcut kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olamaması, şiddet karşısında hareket alanlarını daraltmaktadır.

“Kendi çalışıp kazandığım parayı özgürce harcayamıyordum; hesap vermek zorundaydım.” (K2, K)

“Kadınların... geçimlerini sağlayabileceği bir sistem kurulmalı.” (K9, E)

Bununla birlikte, aile içi destek mekanizmalarının yetersizliği ya da şiddeti yeniden üreten bir yapıda olması, kadınların şiddet ortamında kalmasına neden olabilmektedir.

“‘O senin eşindir... kıskanıyor, demek ki seni seviyor’ gibi bakıyorlar.” (K2, K)

“Aile içi şiddet... maalesef her Türk ailesinde bulunmakta yani.” (K12, E)

Öte yandan, çocuklar kadınların karar alma süreçlerinde belirleyici bir unsur olarak öne çıkmakta ve çoğu zaman kadınların şiddet ortamından ayrılmasını zorlaştırmaktadır.

“Çocuklar görmek ister de... en büyük korkum oydu.” (K2, K)

“Üç tane çocuğum var, nasıl bırakıp gideyim?” (K6, E)

“Evladı için geçinemeyen bir kadın, evini terk etmek zorunda kalabilir.” (K13, E)

Son olarak kadınların toplumsal olarak değersizleştirilmesine ilişkin ifadeler, şiddetin daha geniş bir kültürel bağlam içerisinde üretildiğini göstermektedir.

“Bir kadın boşandığında hemen ‘dul’ olarak adlandırılır ki..” (K10, E)

“Zorda kalmış, aciz duruma düşmüş kişilerdir kadınlar.” (K6, E)

Bu ifadeler birlikte değerlendirildiğinde kadınların şiddet ortamından uzaklaşma süreçlerinin yalnızca bireysel kararlarla açıklanamayacak ölçüde sınırlı bir hareket alanı içinde şekillendiği görülmektedir. Ekonomik kaynaklar üzerindeki kontrol eksikliği kadınların bağımsız hareket edebilme kapasitesini doğrudan sınırlandırırken; aile içi destek mekanizmalarının yetersizliği ya da şiddeti normalleştiren yapısı, mevcut durumu sürdürmeye zorlayan bir etki yaratmaktadır. Buna ek olarak çocuklara ilişkin sorumluluklar kadınların karar alma süreçlerinde belirleyici bir unsur olarak öne çıkmakta ve ayrılma seçeneğini daha maliyetli hale getirmektedir. Katılımcı anlatılarında yer alan damgalama ve değersizleştirme ifadeleri ise şiddet sonrası yaşamın da sosyal açıdan sınırlandırıldığını göstermektedir. Bu çerçevede kadınların içinde bulunduğu durum yalnızca maruz kalınan şiddetle değil bu şiddetten çıkmayı zorlaştıran çoklu kısıtlarla birlikte şekillenmektedir.

Tartışma

Bu araştırmanın bulguları kadın konukevlerine ilişkin toplumsal algıların çok boyutlu bir yapı sergilediğini ve güçlü biçimde toplumsal normlar tarafından şekillendiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların ifadeleri kadın konukevlerinin hem koruyucu bir mekanizma olarak değerlendirildiğini hem de sınırlı bilgi, önyargı ve kurumsal görünürlük eksikliği nedeniyle mesafeli yaklaşılan yapılar olarak algılandığını göstermektedir. Bu durum Türkiye bağlamında kadın konukevlerine yönelik algının bilgi eksikliği ve toplumsal söylemlerle biçimlendiğini ortaya koyan çalışmalarla uyumludur.^{14, 13}

Araştırma bulguları destek mekanizmalarına yönelimin doğrudan kurumsal başvuru şeklinde gerçekleşmediğini, aksine öncelikle aile ve yakın çevre gibi informal sosyal ağlar üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Bu örüntü, sosyal sermaye literatüründe vurgulanan güven, yakınlık ve erişilebilirlik dinamikleriyle açıklanabilir.^{22, 23} Ancak bu tür bağların her zaman koruyucu olmadığı, aksine bazı durumlarda şiddetin görünmez hale gelmesine ve gecikmiş başvuruya yol açabildiği de bilinmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde informal ağlar hem destekleyici hem de sınırlayıcı bir işlev üstlenebilmektedir.

Bulguların en dikkat çekici yönlerinden biri kadına yönelik şiddetin toplumsal bağlamda normalleştirilmesi ve belirli koşullar altında meşrulaştırılmasıdır. Katılımcı ifadeleri şiddetin çoğu zaman bireysel bir sapma olarak değil, toplumsal cinsiyet rolleri ve aile içi düzenin bir parçası olarak anlamlandırıldığını göstermektedir. Bu durum Bourdieu’nün sembolik şiddet kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir.⁵ Sembolik şiddet, açık fiziksel zor kullanımıyla ziyade bireyler tarafından çoğu zaman fark edilmeyen, içselleştirilmiş ve meşrulaştırılmış tahakküm biçimlerini ifade eder. Bu bağlamda, kadınların belirli rollerle sınırlandırılması ve bu rollerin ihlali durumunda şiddetin “anlaşılabilir” görülmesi sembolik şiddetin gündelik yaşam pratikleri içerisinde nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir.

Benzer biçimde toplumsal cinsiyet normlarının ve erkeklik kurgularının şiddetin sürdürülmesindeki rolü literatürde geniş biçimde tartışılmaktadır.^{1, 3} Özellikle erkeğin öfkesinin doğallaştırılması ve kadının uyum sağlaması beklenen taraf olarak konumlandırılması, şiddetin normatif bir zeminde yeniden üretilmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum şiddetin cinsiyet düzleminde eşitsizliği pekiştirerek, toplumsal olarak inşa edilen bir norm üretim süreci olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları ayrıca şiddetin çok boyutlu doğasını ortaya koymaktadır. Katılımcıların ekonomik kontrol, psikolojik baskı ve toplumsal suskunluk deneyimlerine ilişkin ifadeleri, şiddetin yalnızca fiziksel değil; ekonomik ve psikolojik boyutlarıyla da deneyimlendiğini göstermektedir. Ekonomik şiddet kadınların maddi kaynaklara erişimini kısıtlayarak bağımlılık yaratmakta ve güç ilişkilerini pekiştirmektedir.^{24, 25} Bu bulgu Türkiye’de ekonomik şiddetin yaygınlığına işaret eden çalışmalarla da örtüşmektedir.²⁶

Kadınların içinde bulunduğu yapısal eşitsizlikler şiddet karşısındaki konumlarını belirleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Ekonomik bağımlılık, aile desteğinin yetersizliği ve çocuklar üzerinden kurulan baskılar, kadınların şiddet ortamından uzaklaşmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum feminist ve ekolojik yaklaşımların vurguladığı üzere şiddetin bireysel düzeyin ötesinde çok katmanlı yapısal ilişkiler içerisinde ele alınması gerektiğini göstermektedir.³ Özellikle annelik rolünün hem koruyucu hem de sınırlandırıcı bir işlev görmesi, kadınların karar alma süreçlerinin karmaşıklığını ortaya koymaktadır.

Araştırma ayrıca kadın konukevlerine yönelik toplumsal algının önemli ölçüde yanlış inanışlar ve sınırlı bilgi ile şekillendiğini göstermektedir. Konukevlerinin “aileyi dağıtan” yapılar olarak algılanması kadınların bu hizmetlere başvurma konusunda çekinceler yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum ataerkil normların ve aile merkezli değer sistemlerinin kadınların yardım arama davranışlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Uluslararası literatürde de benzer şekilde toplumsal damgalama ve normatif baskıların kadınların destek hizmetlerine erişimini sınırladığı vurgulanmaktadır.^{27,8} Sosyal destek, kurumsal destek ve kadınlara yönelik tutumlar, kadınların yardım arama davranışlarını ve destek hizmetlerine erişimini etkileyen birbiriyle ilişkili unsurlar olarak değerlendirilmektedir.^{28,29} Bu bulgular kadın konukevlerinin yalnızca bir sığınma alanı olarak değil, gecikmiş başvuruyu azaltan ve kadınların destek mekanizmalarına daha erken erişimini sağlayan yapılar olarak yeniden konumlandırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Bu çalışma Çorum ili bağlamında kadın konukevlerine ilişkin algıları incelemektedir. Belirli bir bağlamda sınırlı sayıda katılımcıyla yürütülen nitel bir araştırmadır. Araştırmanın tek bir il ile sınırlı olması bulguların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Ancak benzer toplumsal bağlamların anlaşılmasına katkı sağlayabilecek veriler sunmaktadır. Gelecek çalışmaların farklı bağlamlarda yürütülmesi önerilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde bu çalışma kadın konukevlerine ilişkin algıların ve şiddet deneyimlerinin üç temel süreç üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır: yardım arama davranışının ilişkisel bir sıralama içinde ilerlemesi, şiddetin belirli açıklama kalıpları içerisinde anlamlandırılması ve kadınların şiddet ortamından uzaklaşma süreçlerinin çeşitli kısıtlar tarafından sınırlandırılması. Bu üç boyut birlikte ele alındığında şiddetin yalnızca ortaya çıkış biçimi değil aynı zamanda nasıl sürdürüldüğü ve hangi koşullarda devam ettiği de daha görünür hale gelmektedir. Bu bulgular sosyal hizmet uygulamalarında bireysel müdahalelerin yanı sıra yardım arama süreçlerini, anlamlandırma biçimlerini ve yapısal kısıtları birlikte ele alan bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda birinci basamak sağlık hizmetleri şiddetin erken fark edilmesi ve kadınların uygun destek mekanizmalarına yönlendirilmesi açısından önemli bir temas noktası olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç

Bu araştırma kadın konukevlerine ve kadına yönelik şiddete ilişkin algıların bilgi düzeyi, toplumsal normlar ve sosyal ilişkiler ağı çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Katılımcılar konukevlerinin yeterince bilinmediğini ve çoğunlukla “son çare” olarak değerlendirildiğini ifade etmektedir. Şiddet durumunda öncelikle informel ağlara başvurulmakta ve kurumsal destek ise daha sonra gündeme gelmektedir. Bu bulgu destek mekanizmalarına erişimde sınırlılıklar olduğunu göstermektedir. Öte yandan katılımcıların bir kısmı kadına yönelik şiddetin belirli durumlarda normalleştirilebildiğini ve bazı söylemler aracılığıyla meşrulaştırılabildiğini ifade etmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri, aile içi ilişkiler ve kültürel kabuller katılımcı anlatımlarında şiddetin algılanma biçimini etkileyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Bulgular ayrıca ekonomik bağımlılık, sosyal destek eksikliği ve çocuklara ilişkin sorumlulukların kadınların şiddet ortamından uzaklaşma süreçlerini zorlaştırabileceğine yönelik değerlendirmeleri içermektedir. Katılımcı görüşleri kadınların güçlenme süreçlerinin bireysel çabalardan ziyade ekonomik, sosyal ve kurumsal destek mekanizmalarıyla birlikte ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Bu doğrultuda katılımcıların değerlendirmeleri kadın konukevlerine ilişkin bilgilendirme çalışmalarının artırılmasının, başvuru süreçlerinin daha görünür hale getirilmesinin ve ŞÖNİM gibi destek mekanizmalarının erişilebilirliğinin güçlendirilmesinin önemine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık çalışmalarının yaygınlaştırılması ve kadınların eğitim ile istihdama erişimini destekleyen uygulamaların geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma kadın konukevlerine yönelik algıların bilgi düzeyi ve toplumsal normlar çerçevesinde şekillendiğini ve destek mekanizmalarına yönelimi dolaylı olarak etkilediğini göstermektedir. Bu bulgular kadına yönelik şiddetin, önleme ve erken müdahale açısından koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında da özellikle birinci basamak sağlık hizmetleri aracılığıyla da ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Teşekkür: Çalışmaya katılan tüm katılımcılara teşekkür ederiz.

Etik Beyan: Araştırma için, Çorum Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu’ndan 07.12.2023 tarihli ve 2023-261 sayılı karar ile onayı alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Araştırma TÜBİTAK 2209 Araştırma Projeleri fonu kapsamında finanse edilmiştir.

Yapay Zekâ Beyanı: Makale yazım sürecinde çalışmanın bilimsel içeriği, analizleri ve sonuçları tamamen yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Kaynaklar

1. Connell RW. Gender and power: Society, the person and sexual politics. Cambridge: Polity Press; 2013.
2. Ulutürk Akman S. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal baskı: Türkiye İstatistik Kurumu yaşam memnuniyeti araştırması üzerine analizler. EKOIST J Econom Stat. 2021; 35:83-109.
3. Heise LL. Violence against women: An integrated, ecological framework. Violence Against Women. 1998;4(3):262-290. doi:10.1177/1077801298004003002
4. Dobash RE, Dobash RP. Violence against wives: A case against the patriarchy. New York: Free Press; 1979. p. 33–69.
5. Bourdieu P. Masculine domination. Stanford: Stanford University Press; 2001. p. 1–45
6. Flood M, Pease B. Factors influencing attitudes to violence against women. Trauma Violence Abuse. 2009;10(2):125-142. doi:10.1177/1524838009334131
7. UN Women. Measuring the shadow pandemic: Violence against women during COVID-19. New York: UN Women; 2021. (p. 1-6)
8. Liang B, Goodman L, Tummala-Narra P, Weintraub S. A theoretical framework for understanding help-seeking processes among survivors of intimate partner violence. Am J Community Psychol. 2005;36(1-2):71-84. doi:10.1007/s10464-005-6233-6
9. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), UN Women. Türkiye’de istatistiklerle kadın 2024. Ankara: [Internet]. 2024.[Erişim Tarihi 30 Mart 2026]. Erişim Adresi: https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_kad%C4%B1n2024.pdf
10. Demirbilek S, Öktem Özgür A, Çoban A. Şiddetle mücadelede toplumsal bir kurum olarak kadın sığınmaevleri. Sosyoekonomi. 2020;28(4):337-356. doi:10.17233/sosyoekonomi.2020.04.15
11. Gracia E, Rodriguez CM, Lila M. Preliminary evaluation of an analog procedure to assess acceptability of intimate partner violence against women: The partner violence acceptability movie task. Front Psychol. 2015; 6:1567. Doi:10.3389/fpsyg.2015.01567
12. Afşar ST, Görgün-Baran A, Koca C. Şiddet gören kadınların sığınmaevlerine erişimini engelleyen etmenler. Fe Dergi. 2017;9(1):133-150. doi:10.1501/Fe0001_0000000183
13. Tekdere M, Polat T. Kadına şiddetle mücadelede kadın konukevi hizmeti ve belediyeler. Manas Sos Araşt Derg. 2022;11(2):683-701.
14. Taşdemir-Afşar S. Sığınmaevinde kalan kadınların ve sığınmaevi çalışanlarının bakış açısından sığınmaevindeki ilişkiler. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2020;31(2):389-422.
15. Creswell JW. Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage; 2013. p. 77–105.
16. Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. 12. baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2021. p. 41–75
17. Patton MQ. Qualitative research and evaluation methods. 4th ed. Thousand Oaks: Sage; 2015. p. 3–490
18. Guest G, Bunce A, Johnson L. How many interviews are enough? Field Methods. 2006;18(1):59-82. doi:10.1177/1525822X05279903
19. Hsieh HF, Shannon SE. Three approaches to qualitative content analysis. Qual Health Res. 2005;15(9):1277-1288. doi:10.1177/1049732305276687
20. Elo S, Kyngäs H. The qualitative content analysis process. J Adv Nurs. 2008;62(1):107-115. doi:10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x
21. Lincoln YS, Guba EG. Naturalistic inquiry. Beverly Hills: Sage; 1985. p. 289–331.
22. Putnam RD. Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster; 2000. p. 19–28.
23. Coleman JS. Social capital in the creation of human capital. Am J Sociol. 1988;94: (pp. 95-120).
24. Stylianou AM. Economic abuse within intimate partner violence: A review of the literature. Violence Vict. 2018;33(1):3-22. doi:10.1891/0886-6708.33.1.3
25. Adams AE, Sullivan CM, Bybee D, Greeson MR. Development of the scale of economic abuse. Violence Against Women. 2008;14(5):563-588. doi:10.1177/1077801208315529
26. Alkan Ö, Özar Ş, Ünver Ş. Economic violence against women: A case in Turkey. PLoS One. 2021;16(3):e0248630. doi: 10.1371/journal.pone.0248630
27. Goodman LA, Smyth KF, Borges AM, Singer R. When crises collide: how intimate partner violence and poverty intersect to shape women’s mental health and coping. Trauma Violence Abuse. 2009;10(4):306-329. doi:10.1177/1524838009339754
28. Ertuğrul FG, Duyan V. Kadınlara yönelik tutum ölçeği-kısa sürümünün Türkçe’ye uyarlama çalışması. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi. 2019;8(1):18-28.
29. Duyan V. Sosyal desteğin tanımı, kaynakları, işlevsel boyutları, yararları. Sağlık ve Toplum. 2001;11(2):3-8.